

А. П. Миколаєць,
к. держ. упр., викладач, Міжрегіональна академія управління персоналом

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПОДАЛЬШОЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

A. Mikolaets,
Ph.D., lecturer, Interregional Academy of Personnel Management

CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF THE FURTHER DEMOCRACY OF SOCIETY

Визначено, що процес подальшого розвитку громадянського суспільства може бути більш ефективним лише в умовах подальшої демократизації суспільства, інституціоналізації його громадських об'єднань, створення необхідних умов для розвитку індивідуумів. Цей процес багато в чому залежить від ефективності взаємодії інститутів громадянського суспільства і органів державної та місцевої влади. Таким чином, проблема громадянського суспільства належить до числа фундаментальних наукових проблем, яка хвилювала протягом багатьох століть розум людства. Перше осмислення розуміння громадянського суспільства з'явилося з виникненням держави і поділу суспільства на державну і недержавну сфери людської життєдіяльності. У зв'язку з цим питання про взаємовідносини влади і суспільства став центром загальної уваги і був найважливішою основою розвитку реформування та демократизації в нашій країні.

Зазначено, що міру підвищення культурного рівня, придбання управлінських навичок, компетенції в судженні про найважливіші суспільно-державні проблеми, громадяни через інститути громадянського суспільства будуть брати на себе все більше функцій державної влади, і переходити до самоврядування. Поки ж у ході політичної реформи члени суспільства повинні мати гарантовану законом і забезпечену всім механізмом реформованої державної структури можливість вільно висловлювати свою політичну волю і підвищувати рівень своєї громадянської культури. Серйозною перешкодою на шляху формування громадянського суспільства є українська бюрократія. В ході тривалого історичного розвитку вона перетворилася на потужне соціальне утворення, яке функціонує не тільки як внутрішньодержавна, але і суспільна структура, що заміняє собою справжні громадські утворення економічного і соціального порядку.

It is determined that the process of further development of civil society can be more effective only in the conditions of further democratization of society, institutionalization of its public associations, creation of the necessary conditions for the development of individuals. This process depends largely on the effectiveness of the interaction of civil society institutions and state and municipal authorities. Thus, the problem of civil society is one of the fundamental scientific problems that has been troubling for many secrets of the minds of mankind. The first comprehension of the understanding of civil society came with the emergence of the state and the division of society into the state and non-state spheres of human life. In this regard, the issue of the relationship between government and society has become a center of general attention and was the most important basis for the development of reformation and democratization in our country.

It is noted that as a measure of increasing cultural level, acquisition of managerial skills, competence in judging the most important socio-public problems, citizens through civil society institutions will assume more and more functions of state power and go to self-government. In the meantime, in the course of political reform, members of society should have the opportunity to freely express their political will and to raise their level of civil culture guaranteed by law and equipped with the whole mechanism of the reformed state structure. A serious obstacle to the formation of civil society is the Ukrainian bureaucracy. In the course of its long historical development, it has become a powerful social formation, which functions not only as an internal state but also a social structure that replaces real social education of economic and social order.

Ключові слова: громадянське суспільство, демократизація суспільства, інституціоналізація громадських об'єднань, інститути громадянського суспільства, органи державної влади, суспільно-державні проблеми, самоврядування.

Key words: civil society, democratization of society, institutionalization of public associations, civil society institutions, state authorities, public and state problems, self-government.

ВСТУП

Зародження, становлення і розвиток громадянського суспільства, сприяють формуванню якісно нових індивідуумів, затребуваних в новому суспільно-політичному процесі. людина тільки тоді стає громадянином, коли володіє високими моральними ідеалами, передовим світоглядом, заснованим на демократичному поєднанні почуття власної гідності, незалежності, індивідуальності з повагою прав і свобод інших громадян, неухильним дотриманням законів і правил загальнолюдського співіснування. Такий новий тип особистості знаходиться в інших взаєминах з громадськими об'єднаннями та інститутами. У міру становлення і розвитку громадянського суспільства, його багатогранних суспільних об'єднань і рухів найбільш підготовлені індивідууми складають духовно-моральну основу об'єднань. Досягнення такого стану речей можливо тільки при кардинальній зміні психології і світогляду людей, трансформації їх економічного і соціального статусу.

Процес подальшого розвитку громадянського суспільства може бути більш ефективним лише в умовах подальшої демократизації суспільства, інституціоналізації його громадських об'єднань, створення необхідних умов для розвитку індивідуумів. Цей процес багато в чому залежить від ефективності взаємодії інститутів громадянського суспільства і органів державної та муніципальної влади.

Таким чином, проблема громадянського суспільства належить до числа фундаментальних наукових проблем, яка хвилювала протягом багатьох століть уми людства. Перше осмислення розуміння громадянського суспільства з'явилося з виникненням держави і поділу суспільства на державну і недержавну сфери людської життєдіяльності. У зв'язку з цим питання про взаємовідносини влади і суспільства став центром загальної уваги і був найважливішою основою розвитку реформування та демократизації в нашій країні. У період радикальних суспільних змін, що відбуваються в українському суспільстві, розуміння становлення і розвитку громадянського суспільства відкриває великі можливості трансформації суспільної системи, її здібностей до самовідновлення і розвитку, формування нової державності, успішному функціонуванню та взаємодії держави і громадянського суспільства в соціального-політичному процесі сучасної України".

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми розвитку громадянського суспільства є предметом дослідження провідних західних і вітчизняних учених сучасності, таких, наприклад, як В. Латишева, С. Садовська, М. Черненко та інші. Багато з них розглядають процес становлення й розвитку громадянського суспільства та процес становлення демократії як взаємозалежні. Однак комплексного аналізу цієї взаємозалежності все ще бракує.

Особливо важливою є ця проблема для пострадянських держав.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є дослідження проблем розвитку громадянського суспільства та громадськості в умовах подальшої демократизації суспільства України, визначення основних перешкод на шляху його розвитку та аналіз факторів, які впливають на ефективність діяльності нових громадських ініціатив.

РЕЗУЛЬТАТИ

Становлення і розвиток громадянського суспільства є найважливішою основою демократичного будівництва в Україні. Громадські спільноти України, інші інститути громадянського суспільства можуть і повинні брати участь в управлінні національним, регіональними та місцевими утвореннями в спільній роботі комітетів громадського самоврядування, товариств власників житла, в забезпеченні громадської безпеки, пропаганді здорового способу життя, в патріотичному вихованні, благоустрій території та вирішенні багатьох інших питань [2].

Залучення до процесу управління інститутів громадянського суспільства структурує і організовує взаємодію місцевої громади, дозволяє людям глибше пізнавати проблеми буття, чути і розуміти один одного, погоджувати різні точки зору. У процесі спільного обговорення загальних питань і роботи над ними люди починають краще розуміти один одного, досягати консолідації активної частини населення на основі усвідомлення спільних інтересів, підвищення-рівня розуміння загальних завдань і проблем.

Громадянське суспільство виникає тоді, коли інститут держави, не в змозі належним чином оптимально виконувати регламентаційну функцію громадських зв'язків і відносин. Воно виникає там, де визріли передумови світоглядного плюралізму та цивільного компромісу, складається сукупність суспільних інститутів, що мають власний статус і здатних до діалогу з державою в своїй діяльності [5]. Вони здатні протистояти політичній експансії держави, бути йому противагою, стримувати прагнення до монополії і переходу з системи забезпечення державою розвитку суспільства в систему самозабезпечення.

В умовах низького рівня громадянської культури і відсутності протягом тривалого часу у українців можливості відігравати вирішальну роль в суспільно-політичному житті різкий перехід від тоталітарно-авторитарного суспільства до демократичного неминує привів до децентралізації суспільства, порушення соціально-політичної стабільності [1].

Тому неминучий був перехідний період суперечливої взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Поступово в міру підвищення культурного рівня, придбання управлінських навичок, компетенції в судженні про найважливіші суспільно-державні проблеми, громадяни через інститути громадянського суспільства будуть брати на себе все більше функцій державної влади, і переходити до

самоврядування [3]. Поки ж в ході політичної реформи члени суспільства повинні мати гарантовану законом і забезпечену всім механізмом реформованої державної структури можливість вільно висловлювати свою політичну волю і підвищувати рівень своєї громадянської культури.

Процес формування громадянського суспільства у нас має свої особливості та складності, зокрема швидкими темпами відбувалися зміни в політичній системі без належної підтримки всього суспільства змінювалися цінності, традиції, а будь-яке нове в житті суспільства вимагало часу і терпіння України. У той же час горизонтальні зв'язки іншого типу громадянського суспільства тільки починають складатися [4]. В таких умовах форсована перебудова економіки на ринковій основі, слабкість регулюючої ролі державних структур, демократизація, соціальний вакуум, неминує веде до серйозних економічних і соціально-політичних проблем.

Серйозною перешкодою на шляху формування громадянського суспільства є українська бюрократія. В ході тривалого історичного розвитку вона перетворилася в потужне соціальне утворення, яке функціонує не тільки як внутрішньодержавна, але і суспільна структура, що заміняє собою справжні громадські утворення економічного і соціального порядку [6, с. 7]. Присвоївши собі суспільні функції, державна бюрократія тим самим узурпувала їхню роль як контрагента вищої державної влади. Без ліквідації подібного протиприродного положення речей розвиток громадянського суспільства буде досить утруднено.

Процес формування громадянського суспільства в нашій країні набуває багатогранний характер. Найважливіше місце в ньому відводиться формуванню законодавчої бази. Прийняті закони про громадські об'єднання, політичні партії, громадських палатах, комерційних організаціях вперше в історії українського суспільства створюють умови для громадського будівництва на основі загальносвітової практики, захищаючи сам процес становлення і розвитку громадянського суспільства, його інститутів, окремих громадян, визначаючи основні напрями взаємодії держави і суспільства [7, с. 26]. Без останнього, здається, основна частина населення країни виявиться нездатною сприйняти цінності громадянського суспільства, не зрозуміє необхідності його становлення і розвитку.

ВИСНОВКИ

В умовах позаринкової економіки і низької громадянської культури нові громадські корпорації з їх нерідко зустрічається максималізмом і нетерпимістю здатні привести суспільство до конфронтації, загостренню соціальних конфліктів. Щоб зробити їх найменш хворобливими для суспільства, необхідно розширити сутність і зміст правової і соціальної інформації про місце і роль демократичних засад у державі та суспільстві. Пройшовши тривалу перевірку часом, вони залишаються нетлінними і сьогодні. Йдеться про такі поняття, як "гуманізм", "демократія", "справедливість", які в сучасних умовах повинні

розумітися як рівність усіх громадян у правах і можливостях. Незважаючи на широку роз'яснювальну роботу засобів масової інформації сучасних суспільних індивідуумів, найважливіших цінностей, які існують серед українських громадян, процес тлумачення і практичне здійснення ідеї справедливості вимагають всенародної підтримки, поступового об'єднання на цій основі всього населення України. Тим самим буде встановлений громадський консенсус, що так необхідний для формування громадянського суспільства в нашій країні. З огляду на неминучий опір цьому процесу з боку ряду політичних сил, найбільш прийнятною, можливо, стане модель сильного державно-ліберального режиму, який поступово відкрив би дорогу до справжньої демократії, забезпечив би необоротність руху нашої країни до громадянського суспільства. Його головним завданням буде створення необхідних умов, за яких процеси, що йдуть в суспільстві, змогли б увійти в нормальне русло, піддавалися б демократичному управлінню та регулюванню.

Як відомо, процес модернізації в українському суспільстві супроводжується негативними, навіть загрозливими явищами. Демографічна криза, зниження якості "людського матеріалу" (падіння народжуваності, "витік мізків", погіршення здоров'я населення, поширення наркоманії, СНІДу та тощо) супроводжуються посиленням бідності значної кількості громадян. Все це позбавляє Україну соціальної бази майбутнього економічного підйому. Одним з факторів, які гальмують формування громадянського суспільства України, є соціальна незахищеність громадянського суспільства. Процес формування громадянського суспільства в Україні включає в себе:

- необхідність визначення базових цінностей;
- формування на основі консенсусу цілей суспільного розвитку і шляхів їх досягнення в рамках різних сфер громадянського суспільства;
- визначення методів гармонізації інтересів різних соціальних груп;
- формування інститутів громадянського суспільства і інституціоналізація структур представництва їх інтересів.

Слід зазначити, що на сучасному етапі політичні відносини в соціумі все ще відрізняються крайньою розбалансованістю, т. б. відсутністю балансу у взаєминах інститутів держави і громадянського суспільства. Для становлення громадянського суспільства необхідний розвиток демократичних інститутів і відповідної загальної та політичної культури.

Література:

1. Кабінет Міністрів України. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1378 / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13782004%D0%BF>
2. Кабінет Міністрів України. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996: Постанова Кабінету Міністрів України від

26 листопада 2014 р. № 688 / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688&2014%D0%BF/](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688&2014%D0%BF)

3. Кабінет Міністрів України. Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1302 / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13022009%D0%BF>

4. Кабінет Міністрів України. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996&2010%D0%BF>

5. Дацій О.І., Гаман М.В., Дацій Н.В. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації: монографія / О.І. Дацій, М.В. Гаман, Н.В. Дацій. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 370 с.

6. Садовська С. Знайомтесь: громадська рада при Адміністрації державної прикордонної служби України // Вісник громадських рад. — 2011. — № 1. — С. 7—8.

7. Черненко М. Як нам навчити громадську раду? // Вісник громадських рад. — 2011. — № 2. — С. 26—27.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), Resolution "Some issues to ensure public participation in the formulation and implementation of public policy", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1378&2004%D0%BF> (Accessed 22 March 2015).
 2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution "On Amendments to the Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine dated 3rd November 2010 p. №996", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6882014%D0%BF/print1418028894829068> (Accessed 22 March 2015).
 3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), Resolution "On additional measures to ensure public participation in the formulation and implementation of public policy", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13022009%D0%BF> (Accessed 22 March 2015).
 4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2010), Resolution "On public participation in the formulation and implementation of public policy", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9962010%D0%BF> (Accessed 22 March 2015).
 5. Datsii, O.I. Haman, M.V. and Datsii, N.V. (2010), *Innovatsijna model' rozvytku ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Innovative model of economic development of Ukraine in the conditions of globalization], Yuhovostok, Donetsk, Ukraine.
 6. Sadovs'ka, S. (2011), "Meet: Public Council at the State Border Guard Service of Ukraine", *Visnyk hromads'kykh rad*, vol. 1, pp. 7—8.
 7. Chernenko, M. (2011), "How can we teach the public council?", *Visnyk hromads'kykh rad*, vol. 2, pp. 26—27.
- Стаття надійшла до редакції 17.02.2018 р.*